

A petőházi templom, iskola és temető történetét részletesen ismertető, közel százoldalas, gazdagon illusztrált, igényes kiállítású helytörténeti munka jelent meg 2005-ben.¹ A könyv összefoglalja a petőházi kápolnára vonatkozó ismereteket is, és az építmény egykori létét bizonyítandóan három adatforrásra hivatkozik.² Az első egy végrendelet, amelyben a testáló a petőházi kápolna építésére 100 forintot hagy, a második egy 1777. évi petőházi majorsági termés-kimutatás, amelyben utalás történik a kápolnára: *Kápolnánál livő 8 holdakon* illetőleg a *Sz:Miklósi Mezőn, kápolnán tul.* A harmadik hivatkozás – a könyv belső borítóján – egy, az 1780-as évek első felében felvett térképszelvény másolata, amelyen kápolnára utaló jelzés látható a Petőháza és Szentmiklós helyközi út északi oldalán.³ A könyv szerzője kiemeli, hogy az idevonatkozó kutatásait megelőzően a kápolnáról nem hallott és azt tapasztalta, hogy a mai petőházi idősebb generáció tagjainak sincs semmiféle emlékezete, ismerete erről a kápolnáról.⁴ Úgy tűnik tehát, hogy napjainkra kápolna szinte teljesen a feledés homályába merült.

A felsorolt három adatforrás egyértelműen igazolja ugyan az egykori kápolna létezését, ugyanakkor azonban ezek az adatforrások nem adnak választ a kápolna történetét érintő alapvető kérdésekre: „mikor épült”, „hol állt”, és „mikor, hogyan és miért pusztult el”. Elsősorban ezek, a válaszra váró kérdések keltették fel érdeklődésemet a kápolna története iránt és elhatároztam, hogy megpróbálkozom további idevonatkozó adatok kutatásával.

Elsőként a könyv nyomvonalát követve⁵ azt kíséreltem meg tisztázni, hogy Kovács György, soproni polgár melyik esztendőben írta végrendeletét, amelyben többek között a petőházi kápolna építésére tett meghagyást. A testamentumot⁶ a Soproni Levéltár őrizte meg. Az 1709. december 29-én Sopronban keltezett végrendelezés hetedik pontja⁷ rögzíti, hogy az adományozó 100 forintot hagy a petőházi Szent Péter kápolna építésére, mely összeg kezelését Zeke István petőházi földesúrra bízta. A testamentum keltezéséből egyértelműen behatárolható, hogy a kápolna építése bizonyosan 1709 után történhetett. Okvetlenül érdemes felfigyelni arra is, hogy a végrendelet vonatkozó szövegezésében Szent Péter kápolna szerepel, ugyanakkor egy 1741. évi adatforrás⁸ már Szent József kápolnaként említi. A petőházi Zeke földesúri család

¹ Horváth Ernő: A Petőházi templom, iskola és temető története. Budapest, 2005 (a továbbiakban: Horváth 2005).

² Horváth 2005, 51.

³ Vélhetően nyomdatechnikai okokból a kápolna jelzése a belső borítón kissé elmosódott. A Hadtörténeti Térképtárban (Budapest) őrzött térképleapon (Col: V., Sec: 11) ez a jelzés egyértelműen és tisztán azonosítható!

⁴ Ezt az észrevételt szeretném azzal kiegészíteni és mintegy megerősíteni, hogy jómagam az egyetemi tanulmányaim befejezéséig, a szomszédos Fertőszentmiklóson éltem, de ezen időszak alatt a kápolnának a létezéséről sem említést, sem utalást soha senkitől nem hallottam.

⁵ Horváth 2005, 51

⁶ Magyar Nemzeti Levéltár, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (=SL), Oerteliana, Lad. Testamenta K., Fasc. 5., nr. 238. Itt mondok köszönetet Dr. Dominkovits Péter igazgató úrnak az iratanyag kutatásához nyújtott segítségéért.

⁷ *7mo Lego florenos centum, perillustrissimo ac generoso domino Stephano Zeke assignandos, qui eosdem aedificationi Sacelli, in Possessione Pethőháza, honori Divi Petri Apostoli extruendi insumat.*

⁸ A petőházi Zeke család petőházi és szentmiklósi mezőn fekvő földjeinek felsorolása (1741), között olvasható: *Szent József kápolnájánál.* SL, Zeke család levéltára, XIII.22/2.d., Fasc. 3., nr. 34.

levéltári iratanyagában, az 1770. és 1773. évi ispáni jelentésekben a kápolna megnevezés, mint külterületi tájékozódási pontra való hivatkozás, többször is előfordul: *Kápolnán innénd, Kápolnán tul, Kápolnánál*⁹.

Az eddig felsorolt adatok és az azokból levonható következtetések csak a kápolna építési idejének lehetséges legkorábbi időpontjára (1710-es évek) nyújtanak információt. Ugyanakkor a legizgalmasabb kérdésre, hogy hol is állt a kápolna, pontosabb eligazítást nem adnak. A fentiek ismeretében az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy a kápolna helyének felderítésében reményteli lépést további térképek áttekintése jelenthet. Így terelődött a figyelmem a Soproni Levéltárban őrzött Sopron megyei kéziratos térképekre.¹⁰ Itt bukkantam rá a Petőházáról és a hozzá tartozó külterületről ismeretlen szerző által készített, SmT 52 hivatkozási számú térképrajzra. A felvételi évszám sajnos nem ismert, azt a levéltári adatlap 1800 és 1850 közöttinek valószínűsíti.

Kétségtelen, hogy a Petőházát érintő helytörténeti adatforrások körében ez az SmT 52 sz. térképrajz jelentős értéket képvisel, mivel rögzítette az egykori kápolna helyét, nevezetesen a Petőháza–Szentmiklós helyközi út északi (tehát az Ikva patakhoz közelebb eső) során, a petőházi mező szélén, az út mentén, ott ahol a szentmiklósi és a petőházi mező határvonala az utat keresztezte. A térképen a kápolna helyét egy téglatest szimbolizálja, tőle jobbra *Kápolna*, balra pedig *Szt Miklosi ut* felirat olvasható. Ugyanakkor érdemes figyelni arra is, hogy a térkép az Ikva patak petőházi malom utáni szakaszának mind a régi (kanyargós) medrét *Régi Ikva* jelöléssel, mind pedig az új, mesterségesen kialakított (egyenes szakaszú) medrét *Ikva Canalis* jelöléssel ábrázolja. Miután az Ikva csatornát 1810-ben alakították ki,¹¹ nyilvánvaló, hogy a térképet az 1810 utáni években rajzolhatták.

Mivel az SmT 52 térképrajz eredeti állapotában is rendkívül kontrasztszegény, ezért a könnyebb követhetőség és jobb felismerhetőség érdekében mellékelem a térképnek a téma szempontjából fontosabb részletéről készített „felülrajzolt” másolatát (1. kép). Itt az egyes pontokat, vonalakat, szakaszokat vonalvastagítással, helyenként nyíllal és szövegfelirattal emeltem ki. Az eredeti térképre számos térképészeti segédvonalat is felrajzoltak, ezek közül egyet, a templom¹² és a kápolna-hely közötti vastagítással megjelöltem.

A térképrajz legalján leolvasható a méretarány (*Scala*), miszerint 1 bécsi hüvelyk : 50 bécsi öl, tehát 2, 634 [cm] : 50* 1,89648 [m], azaz a térképrajzon a méretarány 1: 3600¹³.

Miután a térkép a kápolna egykori helyét a Petőháza-Szentmiklós helyközi úton áthaladó határvonalnál, tehát egy jól azonosítható ponton jelölte meg, adódik a feladat: ellenőrizendő, hogy ennek a határvonalnak az utat keresztező helye a térkép fel-

⁹ SL, Zeke család levéltára, XIII.22/2.d., Fasc. 2., nr. 129.

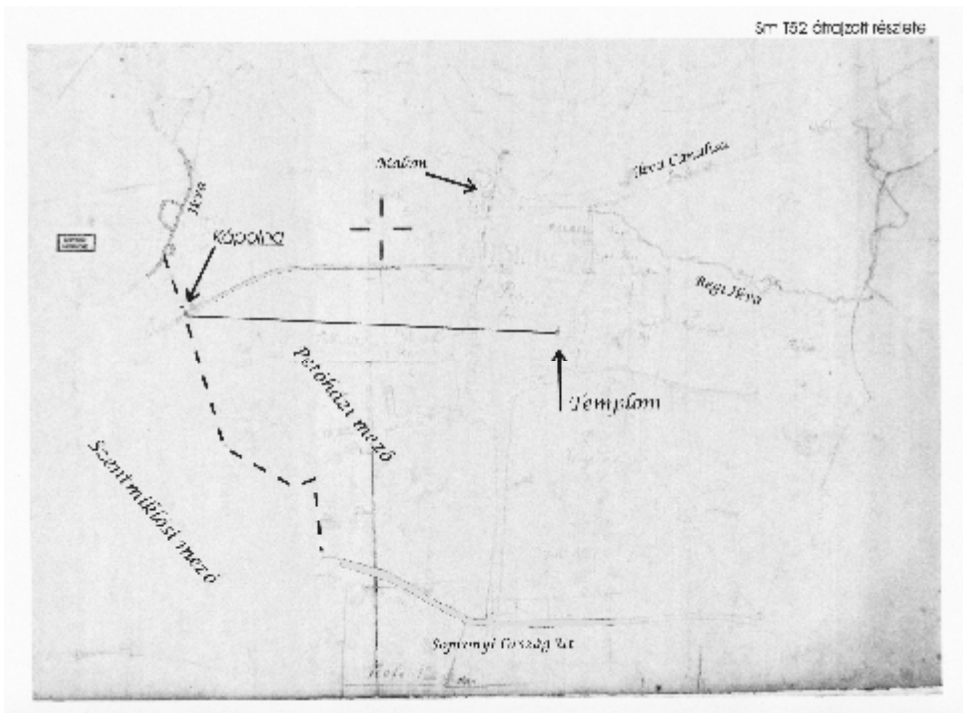
¹⁰ Ez a gyűjtemény – amely a Soproni Levéltár honlapjáról interneten is elérhető – részben megyei településekre, részben Sopron városára vonatkozóan, több mint 300 db térképet tartalmaz.

¹¹ Horváth Gergely Krisztián: Kísérlet a Hanság lecsapolására. SSz. 62 (2008), 386.

¹² Ez az 1700-ban épített templom, amely a mai Dózsa György út középső részén állt, már nem létezik. Helye a mai Bencsik György-féle emlékoszlop közelében lehetett. Az SmT 52 térkép ennek a templomnak (egyúttal geodéziai vonatkozási pontnak) a helyét jelöli.

¹³ Itt mondom köszönetet Vikor Zsuzsa térképész-geoinformatikusnak az SmT 52 térkép kiértékeléséhez nyújtott iránymutatásaiért, valamint a georeferálási munkájáért.

vétele óta eltelt mintegy 200 év során változott-e? E kérdés megválaszolására az alábbi térképszelvényeket tekintetem át: Fertőszentmiklós és Petőháza kataszteri térképszelvényei és kataszteri iratai (1854–1856);¹⁴ Fertőszentmiklós határvázlata (1907);¹⁵ Petőháza határvonala (2012).¹⁶

A felsorolt térképszelvények összevetéséből az állapítható meg, hogy az utat keresztező határvonal helye a vizsgált időszakban nem változott. (Ismereteim szerint a szentmiklósi külterület a vizsgált időszakban egy, az endrédi határból átcsatolt „szentmiklósi erdő” résszel gyarapodott és egy, a röjtöki határhoz átkerült területtel csökkent,¹⁷ tehát a szentmiklósi külterületi határvonal csak az említett területek mentén változott. Emellett szeretném hozzáfűzni, hogy a Szentmiklóstra vonatkozó eddigi helytörténeti adatgyűjtéseim során olyan adatforrást vagy utalást nem találtam, amely a Petőháza–Szentmiklós utat keresztező határvonal helyzetének bármilyen megváltoztatásáról számolt volna be.)

¹⁴ Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Kataszteri térképek S 79, 671.cs., nr. 76 és 691. cs., nr. 809.

¹⁵ SL, XV 7a/77.

¹⁶ <http://maps.google.hu/>, Petőháza.

¹⁷ SL, XV 7a/77.

Ebből pedig az következtetés vonható le, hogy nagy valószínűséggel az egykori kápolna helye a napjainkra immár teljesen beépült helyközi út északi során, az utat keresztező mai határvonalától,¹⁸ azaz a Fertőszentmiklósához tartozó Petőházi utca 29. sz. illetőleg a Petőházához tartozó Kinizsi Pál utca 73. sz. ház, illetőleg telkek között húzódó, és az Ikvába torkolló, részben csatornázott vízvezető ároktól (az ún. Füzi-ároktól) keletre (tehát Petőháza felé) eső, közelebbi telkek valamelyikén lehetett.

A legalább 200 évvel ezelőtt felvett térképrajz ismeretében felvetődhet az a kérdés is, hogy egy mai térképén a kápolna-hely hová esne? A térképészeti gyakorlat az ilyen típusú kérdések megválaszolására napjainkban elterjedten és sikeresen alkalmazza az úgynevezett georeferálási eljárást.¹⁹ Meg is kíséreltük az SmT 52 térképrajz koordinátahelyes illesztését egy olyan modern térképszelvényhez, amely a két szomszédos – petőházi és szentmiklósi – külterületet, valamint a petőházi belterületet, illetőleg a szentmiklósi belterületnek Petőházához legközelebb eső részét ábrázolja. Míután azonban az SmT 52 térképen fontos illesztési vonalak illetőleg találkozási pont (soproni országút nyomvonala, Petőháza-Szentmiklós közötti út nyomvonala, és e két út nyomvonalának – Szentmiklós belterületéhez közel eső – találkozási pontja) a szentmiklósi mezőrésről teljességgel hiányoznak, emiatt a megkövetelt pontosságú illesztést nem tették lehetővé. Ilyen kedvezőtlen illesztési feltételek mellett az egykori kápolnahely koordinátainak mai térképszelvényre transzponált adatai az elvárt pontossággal nem jeleníthetők meg.

Áttekintettem két olyan légi felvételt is,²⁰ amelyekken még a két település közötti összekötő út menti mezőrészen egyetlen ház sem állt (1959), illetőleg csak hét telket építettek még be (1967). Olyan felszíni elváltozást azonban a légi felvételek számomra nem mutattak, amiből esetleg következtetni lehetett volna egy régebbi építmény helyére.

Összefoglalva: mai ismereteim szerint a kápolna 1709 után épült a Petőháza-Szentmiklós helyközi út északi oldalán ott, ahol a két településhez tartozó mezők határvonala az utat keresztezte. A kápolna 1845-ben már nem állt, miután az 1845-ben felvett II. katonai felmérés térképszelvényén²¹ kápolnára utaló jelzés már nem található.

---

¹⁸ Itt szeretném megköszönni Fertőszentmiklósról Horváth Tibor polgármester és Farádi Tamás műszaki főelőadó, valamint Petőházáról Piskolti Béla polgármester uraknak a Petőházi utca/Kinizsi Pál utca határvonalával kapcsolatosan rendelkezésemre bocsátott adatokat, információkat.

¹⁹ A georeferálás olyan képtranszformációs eljárás, melynek során a digitális képállomány (pl. térkép) pixeleihez (képpontjaihoz) földrajzi koordináta-párokat rendelnek abból a célból, hogy a térkép koordináta-helyesen illeszthető legyen.

²⁰ Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeli Intézet és Múzeum, Hadtörténeli Térképtár Szelvényt. sz.: L-33-22-B-b, nyilvántartási sz.: 10318; (1959.márc.22.) és szelv.sz.: L-33-22-B-b, nyt.sz.: 58930/(1967.jún.22.)

²¹ Hadtörténeli Térképtár Col.: XXIII, Sec.: 50.